

De ict-sector tot 2002

Auteur(s):

Wiel, H.P., van der

Projectleider ict en arbeidsproductiviteit, Centraal Planbureau. Met dank aan Machiel van Dijk, Fred Kuypers, Herman Noordman en Frans Suijker. De cijfers in dit artikel sluiten aan bij het Centraal Economisch Plan 2001 van het CPB, waarvan de berekeningen medio maart zijn afgerond. Het artikel is gebaseerd op CEP-op-maat ict 2000-2002>cpb. Zie <http://www.cpb.nl>

Verschenen in:

ESB, 86e jaargang, nr. 4308, pagina 394, 4 mei 2001

Rubriek:

Monitor

Trefwoord(en):

goederen

De reële omzettoename van de Nederlandse ict-sector vertraagt. Niettemin blijft deze sector een belangrijk fundament onder de groei van de economie.

De reële omzetgroei van de Nederlandse ict-sector verlaat dit jaar de dubbele cijfers uit de tweede helft van de jaren negentig. De groei vertraagt naar verwachting van 14¼ procent in 2000 naar 9¾ procent dit jaar en 7½ procent in 2002. Dit betekent in twee jaar tijd een halvering van het groeitempo.

In dit artikel wordt toegelicht hoe de reële omzetstijging van de ict-sector vertraagt door het wegvallen van de millenniumstimulans, een conjuncturele tegenwind en de eerste tekenen van verzadiging. Daarnaast verminderen de groeimogelijkheden via innovatie omdat de investeringen van sommige ict-bedrijven onder druk staan door de lage beurskoersen en een teruggelopen solvabiliteit.

Wat is de ict-sector?

Het CPB deelt de ict-sector op in de sectoren ict-industrie en ict-dienstverlenende sector. De ict-industrie bestaat uit bedrijven die ict-goederen produceren ¹. Het betreft hier onder meer bedrijven die glasvezelkabels, halfgeleiders, chips, computers, mobieltjes en andersoortige elektronica producten maken. Bekende bedrijven in dit rijtje zijn Philips, Siemens, Océ en Ericsson.

Onder de ict-dienstverlenende sector vallen enerzijds bedrijven die diensten leveren op het gebied van telecommunicatie zoals KPN en Libertel. Anderzijds bestaan de ict-dienstverlenende bedrijven uit computerservicebedrijven zoals Pink Roccade en Getronics. Dit type bedrijven richt zich op diensten zoals het ontwerpen van websites voor bedrijven. Daarnaast zijn er bedrijven die zich specifiek toespitsen op het ontwikkelen en leveren van software. Combinaties van beide activiteiten zijn ook mogelijk. Vanwege hun omvang gaat dit artikel in op drie ict-onderdelen: telecomsector, computer services en ict-industrie.

De telecomsector

Deze sector maakte de afgelopen jaren een onstuimige groei door. De reële omzet verdubbelde in vier jaar. Het einde van deze onstuimige groei is echter in zicht. Nieuwe groeiimpulsen zullen voorlopig even uitblijven. De reële omzetgroei blijft met respectievelijk circa vijftien en negen procent in 2001 respectievelijk 2002 wel groter dan die van de rest van het Nederlandse bedrijfsleven.

Terugkijkend op de hoge groeicijfers uit het recente verleden blijkt dat de sterke opkomst van mobiele telefonie en internetgebruik bepalende factoren zijn geweest. Begin 1997 had minder dan één op de zestien mensen in Nederland een mobiele telefoon. Eind 2000 beschikten ongeveer twee op de drie Nederlanders over een mobiele telefoon. Ook het aantal mensen met toegang tot internet kende soortgelijke groeicijfers.

Een verdere omzetgroei is zeker mogelijk in de komende jaren, maar wel minder onstuimig. De groei in het aantal nieuwe klanten neemt af, terwijl het gemiddelde gebruik per klant per saldo niet voor nieuwe impulsen zorgt. Succesvolle nieuwe producten kenmerken zich meestal door een S-vormig verloop in penetratieniveaus. Een periode van toenemende groei wordt gevolgd door een periode van afnemende groei. Bij mobiele telefonie is dit omslagpunt al bereikt. In de tweede helft van 2000 nam de groei voor het eerst licht af. Bij internet wordt het omslagpunt in de loop van dit jaar verwacht, zodat ook hier de groei op korte termijn vertraagt. Wel blijft voor beide groei mogelijk, gelet op het hogere aantal mensen met een mobiele telefoon en internetaansluiting in enkele Scandinavische landen.

Het gemiddelde aantal belminuten per mobiele telefoongebruiker zal waarschijnlijk in de komende jaren gaan dalen. Het overgrote deel van de nieuwe mobiele klanten kiest momenteel voor een zogenaamde pre-paid aansluiting in plaats van een abonnement. Klanten met telefoonkaarten bellen gemiddeld minder dan klanten met vaste abonnementen. Bij het internetgebruik neemt het gemiddelde verbruik waarschijnlijk nog toe doordat technologische ontwikkelingen meer dataverkeer mogelijk maken.

Mobiel internetten en mobiele internetverkoop lijken op korte termijn niet voor nieuwe impulsen in de omzetgroei te zorgen. Hiervoor lijkt eerst een massale overstap op nieuwe generaties technologieën zoals gprs en umts nodig. De verwachting in de markt is echter dat

dit voorlopig nog niet op grote schaal gaat plaatsvinden. Bovendien dwingt de financiële situatie telecombedrijven tot een kritische blik op hun investeringsplannen in nieuwe producten.

Computerservicebedrijven

Het blijft dit en volgend jaar ondanks enige conjuncturele tegenwind goed gaan met de computerservicebedrijven. In afwijking van de andere ict-onderdelen vertraagde de groei in deze bedrijfstak reeds in 2000. In deze bedrijfstak waren de gevolgen van de millenniumwisseling misschien nog wel het meest van alle Nederlandse bedrijfstakken merkbaar. Vooruitlopend op de millenniumwisseling vernieuwde het bedrijfsleven op grote schaal zijn software. In 2000 was er daardoor sprake van een millenniumterugval. Deze is zelfs dit jaar nog merkbaar. In de loop van dit jaar wordt enig herstel verwacht, onder andere door een nog verder toenemende automatiseringsgraad onder het bedrijfsleven. Zo biedt het midden- en kleinbedrijf nog voldoende groeimogelijkheden als afzetgebied. Bovendien stimuleert de komende euroconversie de productie van de computerservicebedrijven.

De reële omzetgroei van de computerservicebedrijven is ook volgend jaar hoog, maar blijft onder de tien procent. Bedrijven zijn terughoudend met het inhuren van ict-diensten door de afvlakkende economische groei. Ook onzekerheid rondom e-commerce geeft de omzet vooralsnog geen forse impuls. Investerings in e-commerce door het bedrijfsleven is een nieuw afzetkanaal met enorme groeimogelijkheden. Faillissementen van internetbedrijven, onzekerheden bij consumenten over (tijdige) levering van goederen en diensten en mogelijke fraude bij het gebruik van creditcards remmen echter de expansie van investeringen in e-commerce.

Ict-industrie

De groei van de reële omzet van de ict-industrie komt dit jaar uit op circa zes procent. Volgend jaar is een zelfde groeitempo mogelijk. Door specialisatie zijn thuismarkten te klein en industriële ict-bedrijven sterk internationaal gericht. Hierdoor is hun omzetontwikkeling gevoelig voor ontwikkelingen van de internationale economie. En daarvan zijn de vooruitzichten aanzienlijk minder rooskleurig dan in voorgaande jaren. De groei van de wereldmarkt vertraagt dit jaar sterk en trekt volgend jaar licht aan. Bedrijven stellen als reactie op de afzwakkende economische groei hun ict-uitgaven neerwaarts bij.

Tot voor kort profiteerde de ict-industrie ook van de sterke vraag van consumenten naar elektronica-producten zoals mobiele telefoons en pc's. Voor dit jaar zijn de vooruitzichten minder florissant. Enerzijds doordat de vraag naar elektronica-producten minder snel toeneemt vanwege de zeer snelle groei in eerdere jaren. Anderzijds twijfelt de consument. Vervangt hij de bestaande apparatuur door een betere versie of wacht hij op de introductie van een geheel nieuw product? Vermoedelijk zal dit ook volgend jaar nog aanhouden. Positief is dat de reële omzettoename in 2002 op peil blijft door de licht aantrekkende wereldhandel.

Verskil tussen landen

De Nederlandse ict-sector is in internationaal perspectief klein. In Nederland bedraagt het aandeel van de ict-sector in het bruto binnenlands product ongeveer vijf procent. In Zweden en de VS ligt dit percentage rond de negen. Ook is de Nederlandse ict-sector meer op het dienstenonderdeel gericht dan in menig ander land.

In alle vergeleken landen, Japan uitgezonderd, is de ict-dienstverlenende sector groter dan de ict-industrie. De verhouding tussen beide is echter meestal evenwichtiger dan in ons land. In Finland is de nationale ict-industrie bijna even groot als de nationale ict-dienstverlenende sector. Daar bestaat de ict-industrie overigens hoofdzakelijk uit één bedrijf: Nokia, de grootste producent ter wereld van mobiele telefoons.

Nederland is in de markt voor industriële ict-producten met name ondervertegenwoordigd bij de productie van computers en de bijbehorende hardware, een markt waarop vooral de Amerikanen en de Japanners de toon zetten met bedrijven als IBM en Hewlett Packard, respectievelijk Hitachi en Matsushita. Nederland is wel sterk in de productie van softwareprogramma's door computerservicebedrijven.

Macro-economisch belang

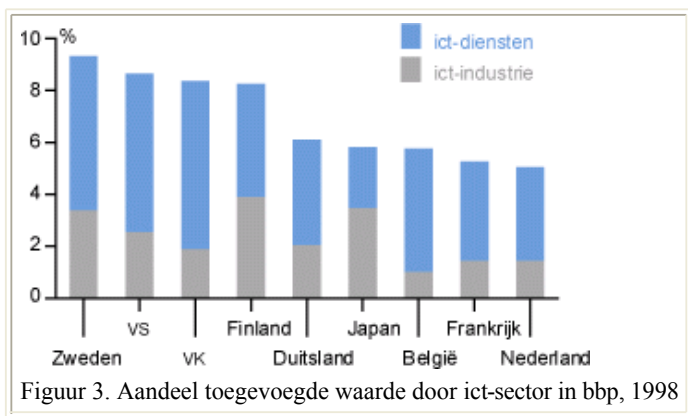
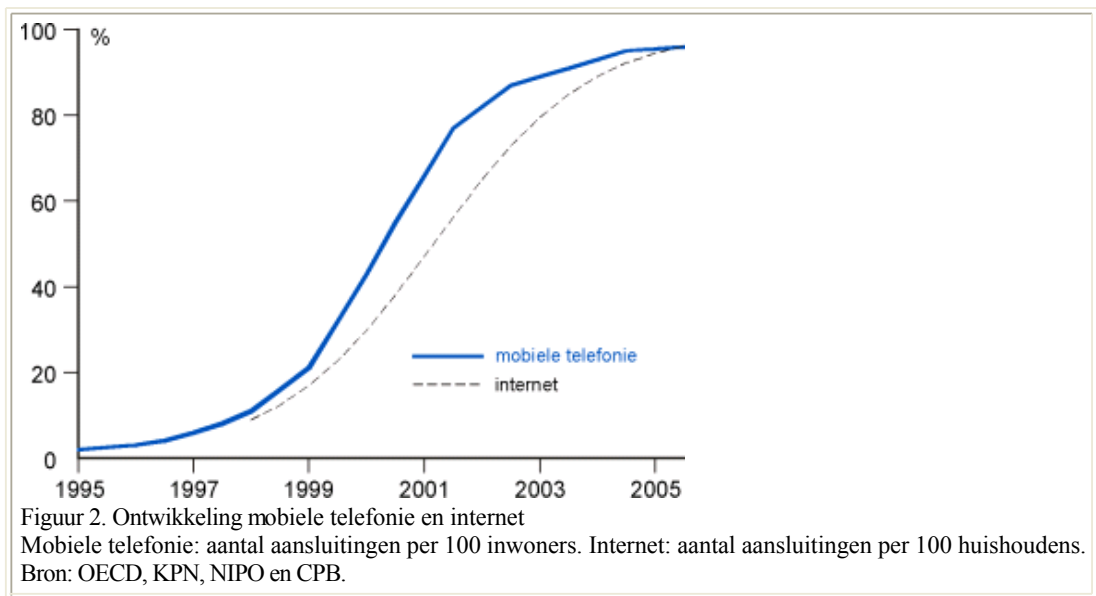
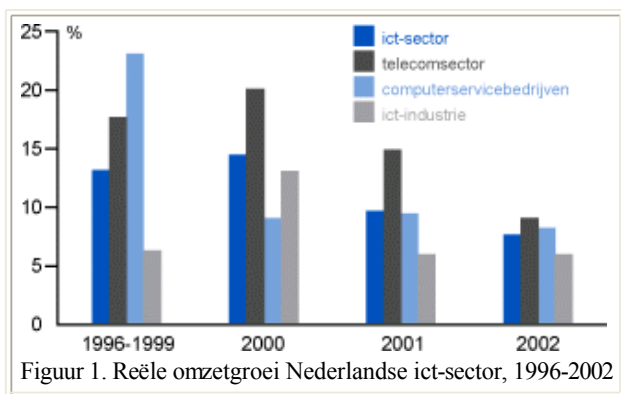
De Nederlandse ict-sector is een belangrijke drijvende kracht voor de Nederlandse economie. De ict-sector draagt met bijna 0,6 procentpunt bovenmatig bij aan de bbp-groei van gemiddeld 3¼ procent in de periode 2000-2002. Ondanks de forse groeivertraging in de ict-sector is dit percentage hetzelfde als in de tweede helft van de jaren negentig. In de bijdrage aan de bbp-groei spelen twee zaken een rol: de omvang en het groeitempo van de ict-sector. De geringere groei wordt gecompenseerd door een grotere omvang van de ict-sector.

Maar is de bijdrage in internationaal perspectief uitzonderlijk? In vergelijking met wat er gemiddeld in Europa te zien is wel, maar niet vergeleken met de VS. Het hogere groeitempo van de ict-sector is voor Nederland de doorslaggevende factor. De Nederlandse ict-sector is klein in vergelijking met de rest van Europa. Door de sterkere groei van de productie draagt ze echter meer bij aan de bbp-groei dan de Europese ict-sector in doorsnee. De Nederlandse prestatie is echter bescheiden vergeleken met de bijdrage van de Amerikaanse ict-sector. De VS springt eruit doordat niet alleen de groei van hun ict-sector het sterkst was, maar vooral ook door een grotere omvang. Thans ontbreekt informatie over vooruitzichten voor de ict-sector van andere landen. In het algemeen geldt wel dat de ict-industrie gevoeliger is voor een afzwakkende conjunctuur dan de ict-dienstverlenende sector. Hierdoor zal een land als Finland de conjuncturele tegenwind sterker voelen dan Nederland.

Conclusie

Na jaren achtereen sterk gegroeid te zijn, zijn de vooruitzichten voor de Nederlandse ict-sector voor dit jaar en volgend jaar minder uitbundig. De reële omzetgroei blijft wel hoog vergeleken met de rest van het bedrijfsleven. De ict-sector legt zo een belangrijk fundament onder de groei van de Nederlandse economie.

Zie ook [figuur 1](#), [figuur 2](#) en [figuur 3](#), en [tabel 1](#) en [tabel 2](#)

Tabel 1. Samenstelling van de ict-sector

bedrijfstak	bedrijfsklasse	SBI-1993 a	omzet 1999 (mrd gulden)
industrie	kantoorcomputers en computers	30	4,1
	overige elektrische machines	31	7,6
	audio, video en telecommunicatie-apparatuur	32	21,9
	medische-, meet- en regelapparatuur	33	6,9
dienstverlening	telecomsector (inclusief postdiensten)	64	33,6
	computerservicebedrijven	72	23,0

a. Standaardbedrijfsindeling.

Tabel 2. Kerncijfers ict-sector

	1998	1999	2000	2001	2002
omgevingsveranderingen					

wereldmarkt (reële groei)	%	8,1	4,8	11,0	6¼	7
Nederlandse economie (bbp volume)	%	4,1	3,9	4,0	3¼	2¾
<i>ict-sector</i>						
<i>reële groei</i>						
omzet	%	14,2	13,3	14,4	9¾	7½
waarvan binnenland	%	18,1	13,6	14,1	10½	7¾
export	%	7,2	12,8	14,8	8	6½
toegevoegde waarde	%	17,1	14,0	13,3	10	7
<i>prijzen</i>						
omzet	%	-1,5	-2,3	-0,7	¾	0
kosten halffabrikaten en diensten derden	%	0,1	-0,6	3,4	1¾	½
loonkosten per eenheid product	%	-1,2	-1,5	-5,2	-¼	¼
loon en sociale lasten per werknemer	%	3,9	4,1	3,9	4¾	4¾
aiqa	%-niveau	68,7	69,9	71,0	71	72
<i>reële omzetgroei</i>						
telecomsector	%	22,8	24,0	19,9	14¾	9
computerservicebedrijven	%	21,4	16,6	8,9	9¼	8
ict-industrie	%	5,2	3,7	12,9	5¾	5¾
<i>reële groei toegevoegde waarde</i>						
telecomsector	%	18,8	19,8	18,0	13½	7¼
computerservicebedrijven	%	19,5	16,7	8,7	9¼	8
ict-industrie	%	12,4	3,2	11,6	5¾	5¼
<i>personeel (in arbeidsjaren)</i>						
telecomsector	in 1000	92,7	96,6	100,8	104	106
computerservicebedrijven	in 1000	95,7	112,6	120,2	130	138
ict-industrie	in 1000	100,5	99,2	100,0	101	101
<i>afzetprijzen</i>						
telecomsector	%	-6,6	-7,8	-6,4	-1½	-1¾
computerservicebedrijven	%	3,0	2,1	3,8	4	2¾
ict-industrie	%	0,6	0,2	1,7	¾	-¼
<i>inkooprijzen</i>						
telecomsector	%	-3,1	-4,4	0,6	1¼	¼
computerservicebedrijven	%	1,5	1,9	4,3	4¼	2
ict-industrie	%	1,2	0,8	4,7	1¼	0
<i>loonkosten per eenheid product</i>						
telecomsector	%	-10,1	-11,9	-9,3	-5½	-2½
computerservicebedrijven	%	5,2	5,7	2,2	3½	3
ict-industrie	%	-2,1	-1,5	-7,3	-¼	-1¼

a. Aiqa (arbeidsinkomensquote) = loonaandeel in toegevoegde waarde

T

1 Deze definitie sluit nauw aan bij CBS, *Ict-markt 1995-1998*, Voorburg, 1999, en de binnenkort te verschijnen CBS-publicatie *De digitale economie 2001*.